

A gyógyszerészet történetéből

Gyógyszerészet 14. 292—295. 1970

DR. ORIENT GYULA
1869—1940

DR. ZALAI KÁROLY ÉS ORIENT TIBOR

A gyógyszerészi és orvosi tudományok kiváló és lelkes művelője volt dr. Orient Gyula professor, akiről a szerzők születésének centenáriuma alkalmából emlékeznek meg. A közlemény összefoglalja Orient professor pályafutását, áttekintő képet ad tudományos és oktatói munkásságáról. Egész életén át fáradhatatlan szorgalommal küzdött, hogy előbbre vigye a tudományt. Előszeretettel foglalkozott gyógyszerésztörténeti kutatásokkal is, gyógyszerésztörténeti magán-gyűjteménye képezte alapját a kolozsvári Gyógyszerészi Múzeumnak. Ez a ma is fennálló múzeum, továbbá megjelent könyvei és kb. 100 közleménye hűen tükrözi Orient professor eredményes munkásságát.

*

1. ábra. Orient Gyula professor portréja. (Dr. Békéssy Károly professortársa alkotása)

A gyógyszerészi és orvostudományok kiváló és lelkes művelője dr. Orient Gyula 1869. okt. 21-én Nagybocskón, Máramaros megyében született és 1940. okt. 9-én Kolozsváron halt meg. Így születésének centenáriuma és halálának 30. évfordulója alkalmából emlékezünk meg róla.

Korán, 16 éves korában félárvaságra jutott és saját erejéből végezte tanulmányait. Öneréből küzdötte fel magát két egyetemi doktorátus és több diploma birtokosává, s nevét a tudományos világban is ismertté tette.

A gimnázium négy osztályát elvégezve lépett a gyógyszerészi pályára, s a gyakornoki évek letöltése után 1889-91-ben végezte tanulmányait a budapesti egyetemen. Közben a Mátyás téri gyógyszerteráiban sustentált, hogy fenn tudja tartani magát. Az első év lehallgatása után Than professor már felfigyelt rá és magához vette kémiai intézetébe, hogy megkönnyítse tanulmányainak végzését. Oklevele megszerzése után még egy évig az egyetemen maradt, ahol Than Károly, Lengyel Béla és Fodor József professorok irányításával gázabszorpció-mérésekkel, ásványvíz-analízisekkel és bakteriológiai vizsgálatokkal foglalkozott. Ez utóbbi vizsgálatai adtak impulzust egy belügyminiszteri rendelet kibocsátására, a kötszerek fertőtlenítése tárgyában.

1892-ben megvált az egyetemről és megvette a Gömör megyei csetneki gyógyszerteráit. Az egyetemen is már megnyilvánuló kutató szellem azonban tovább élt benne. Gyógyszerteráiban kémiai laboratóriumot rendezett be, hogy tudományos kérdésekkel foglalkozhasson és az ottani vasgyár (a jelenlegi csetneki Concordia Vasgyár) részére analíziseket végezhesen. Közben a rozsnyói főgimnáziumban magánúton maturált.

1898-ban eladta gyógyszerteráit és Kolozsvárament Fabinyi Rudolf professor kémiai intézetébe tanársegédnek. Az intézetben az oktatói munka ellátása mellett 1900-ban megszerezte a gyógyszerészi doktorátust. Disszertációs munkájában bór-kémiai vizsgálatokkal foglalkozott, melynek címe „A natriumlygosinat alkalmazása a bór-analízisben” volt. Időközben adjunktusi kinevezést kapott.

Éjt napallá téve tovább tanult, majd beiratkozott az orvosi karra. Egyetemi kémiai intézeti elfoglaltsága mellett az orvoskari gyakorlatokon nehezen tudott részt venni, ezért pl. az anatómiai boncolásokat úgy tudta csak elvégezni, hogy vasárnap kora hajnaltól késő estig boncolt. 1906-ban, 37 éves korában orvosdoktorrá avatták. Mint orvos, belgyógyászattal és sebészettel (főleg szájszűrésével) foglalkozott, amit az első világháború alatt hasznosított, mint a Vöröskereszt Egyleti Kórház szájszűrészeti osztályának vezető főorvosa. A Vöröskereszt Egyleten keresztül „a sebesült és beteg katonák iránt tanúsított különös érdemei elismerésül” több kitüntetést kapott. Számára azonban az volt a legnagyobb kitüntetés, hogy évenként felkeresték plasztikai műtét, műállkapcsos hálás volt betegei. A háború után már

2. ábra. Orient Gyula gyógyszerészdoktori diplomája

csak mint szájsebész-fogorvos folytatta orvosi munkáját, hogy intenzíven foglalkozhasson a tudományos kérdésekkel. Ennek kapcsán évekig vizsgálta a rákbetegség problémáját is. Kísérleti eredményeiről több közleménye jelent meg, így többek között „A nyelv leukoplakiája és a nyelv rákja”, „A rák új gyógykezelése (histophoretikus úton)” stb

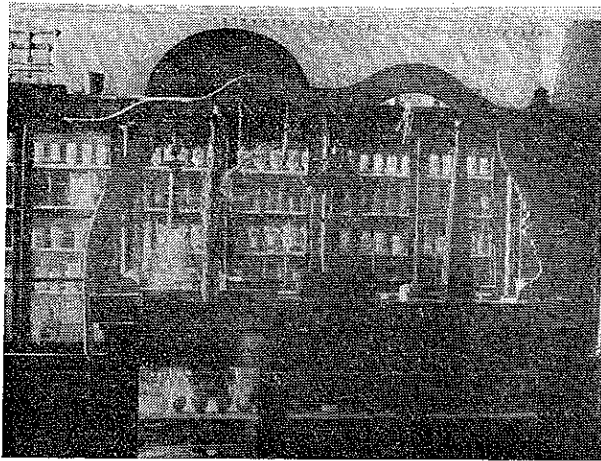
Orvosi működése alatt is mind a gyógyszerészi, mind az orvosi tudományokban végzett kutatások eredményeit figyelemmel kísérte. Tudományos munkásságának elismerésül a kolozsvári egyetem 1918 novemberében „gyógyszerészi kémiából” magántanáriá habilitálta. Egyetemi magántanári értekezésének címe: „A gyógyszerészi-kémia fogalma és feladata”.

A kolozsvári gyógyszerészgyakornoki tanfolyamon már 1898-tól tanította a gyógyszerészeti technológiát, majd a tanfolyam vezető tanára lett. Az oktatás eredményességének növelése érdekében a gyakornokok részére tankönyvet írt „Gyógyszerészi műtan” címmel. A két kiadásban megjelent (1902 és 1907) munka alapelveiben, felépítésében,

rendszerezésében ma is megfelel a korszerű gyógyszer-technológiai szemléletnek.

Az első világháború után, 1921-ben az egyetem orvosi-gyógyszerészi kara a biológiai és toxikológiai tanszékre hívta meg előadónak, majd hamarosan rendkívüli egyetemi tanárrá nevezték ki. Az egyetemen a „Toxicológia és biológiai analízis” c. tantárgyat adta elő. Sokoldalúságát mutatja, hogy közben a gyógyszerismereti tanszéken is előadói helyettesítést kellett vállalnia. Ezek az adatok mind azt mutatják, hogy hosszú éveken keresztül 1935-ben történt nyugalmába vonulásáig, fáradhatatlan oktatója és nevelője volt a kolozsvári egyetem gyógyszerészhallgatóinak.

Szeretettel foglalkozott az orvosi és gyógyszerészi történelemmel is. E tudományterületről számos munkája jelent meg, legjelentősebbek: „Az erdélyi és bánáti gyógyszerészet története”, „Erdélyi alkímisták — Bethlen Gábor fejedelem alkímiaja”. Az erdélyi Nemzeti Múzeum keretében felállított gyógyszerészeti múzeum részére 1800 gyógyszer-tári felszerelési tárgyat gyűjtött össze 27 évi fáradhatatlan munkával. Gyűjteményéről

3. ábra. Részlet az Orient Gyula magángyűjteményéből létesített Kolozsvári Gyógyszerésztörténeti Múzeumból

ismertető könyvet adott ki: „Az erdélyi Nemzeti Múzeum keretében felállított gyógyszerészi múzeum” címmel. Értékes gyűjteménye a jelenlegi kolozsvári gyógyszerészeti múzeumnak az alapja, amely az egyetlen ilyen múzeum ma is Romániában.

Dr. Toichiro Kondo Keioi koreai orvosprofesszorhoz fűződő barátsága révén az Erdélyi Múzeum Egyesületben 1937-ben vetített képes előadást tartott a japán egyetemi hallgatók életéről és a japán-kínai kórházakról és gyógyszertárakról.

Szakított magának időt arra is, hogy általános kultúrtörténeti témákkal foglalkozzon. Így pl. dr. Boros György unitárius püspök felkérésére előadást tartott az órákról (a rendezett órákiállításán antik óragyűjteményét is bemutatta)

Megtudta, hogy az egyik falubeli szegény leányka szép képeket fest. Gondolta, kár volna tehetségét veszni hagyni, így hát kitanítottatta — a később híressé vált *Latinka Elza* festőművésznőt.

Humanizmusa munkatársai, diákjai és betegei felé számtalanszor megnyilvánult. Minden betegét egyformán kezelte, minden problémájukat ismerte. Tanítványai szerették, mert megértő volt irántuk. Szorgalmukat méltányolta és figyelemmel kísérte egész évi munkájukat. 37 évig tanított, de nem tartotta magát pedagógusnak. Elsősorban kutatónak érezte magát, az oktatást csak eszköznek tekintette arra, hogy kutatási eredményeit, tudását továbbadhassa a fiataloknak.

Tudományos munkássága: biokémiai, gyógyszerészi kémiai, törvényszéki kémiai, gyógyszer-történeti, gyógyszer-technológiai, új tudományos vizsgálati eszközök szerkesztése (mikrokémeső, új bürettartató stb.) és tankönyvírások a terjedt ki. Megjelent közleményeinek száma közel 100-ra tehető, ezenkívül írt 7 tankönyvet, jegyzetet és 3 gyógyszer-történeti szakkönyvet. Részt vett *Ferencz Aron*, *S. Nagy László* és *Széki Gábor* gyógyszerészekkel együtt a „*Farmacacia*” szerkesztésében, amely 1920-ban előbb könyv, majd folyóirat formájában jelent meg *Kolozsváron*.

A Gesellschaft für Geschichte der Pharmazie mandatórius romániai képviselője, a Société française d' Histoire de la Médecine Paris tagja, a Biological Abstracts University of Pennsylvania, a

Pharmazeutische Monatshefte — Wien stb. munkatársa.

Munkásságának megbecsülése, elismerése, hogy 1929. szept. 29-én a kolozsvári városháza nagyszobájában az erdélyi és bánáti gyógyszerész közgyűlés keretében üdvözölték 60 éves születésnapja alkalmából.

A kolozsvári egyetemen *Izsák* professzor, az orvos-gyógyszerésztörténet professzora ma is tanítja, ismerteti munkásságát. A professzor 1965-ben az egyik államvizsgás gyógyszerésznővel vizsgadolgozatul életének és munkásságának történetét dolgoztatta ki. Kolozsváron kívül a marosvásárhelyi orvos-gyógyszerészeti egyetemen is méltatják munkásságát.

A centenárium alkalmából 1970. február 26-án Kolozsváron az Orvos- és Gyógyszerésztörténeti Szakosztály ünnepi előadói ülésen emlékezett meg *Orient* professzorral. Az ünnepi ülésen az alábbi előadásokban emlékeztek meg róla: 1. *Prof. Goina: Orient Gyula a tudós ember.* 2. *Prof. Izsák: Orient Gyula gyógyszerésztörténeti munkássága.* 3. *Crisan Éva: Orient Gyula gyógyszerésztörténeti gyűjteménye.* 4. *Prof. Bologa: Orient Gyula és a Kolozsvári Orvostörténeti Intézet.* 5. *Safta: Orient Gyula méregtani kutatásai.*

Dr. *Orient Gyula* élete, pályafutása, tudományos oktatói munkássága azt tanúsítják, hogy hivatás-szeretettől fűtött, fáradhatatlan szorgalommal küzdő, szaktudományában kiválóan jártas férfi volt. Egész életén át képezte magát, lenyűgözte őt az újnak az ismerete, kereste és megtalálta szak-tudománya megoldatlan problémáit, hogy azokkal foglalkozva előbbre vigye a tudományt. Gyógyszerésztörténeti kutatásai között is több nagy értékű van. Megjelent könyvei és kb. 100 közleménye mellett a kolozsvári Gyógyszerésztörténeti Múzeum ma is hirdeti dr. *Orient Gyula* munkásságát.

IRODALOM

1. *Nagy S.*: Dr. *Orient Gyula* életrajzi adatai és munkásságának ismertetése. Tipográfia Kadima. Cluj (1925) — 2. *Zsakó I.*: Az erdélyi gyógyszerészet történetének kevésbé ismert adatai. Communicationes ex Bibliotheca Historiae Medicinæ Hungaricae 36. Budapest. (1965). — 3. Gyógyszerészdoktori értekezése. M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Kolozsvár (1900). — 4. Egyetemi magántanári értekezése. M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Kolozsvár (1918). — 5. Magántanári habilitációjáról szóló vélemény. M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Vegytani Intézete. Kolozsvár (1918). — 6. *Szinnyei J.*: Magyar írók élete és munkássága. Budapest (1903). — 7. *Mózes K.*: Prof. Dr. *Orient Gyula* 50 éves gyógyszerészi és 40 éves orvosi jubileuma. *Pharmacia* 7—8, (1936). — 8. *Mózes K.*: Dr. *Orient Gyula* üdvözlése 60. születésnapja alkalmából. *Bulletinul farmacistilor*. Külön kiadás. (1929). — 9. *Tschisch.*: Handbuch der Pharmakognosie. 2. Abteilung. Band 1. 70. oldal

Д-р К. Залаи и Т. Ориенти: Д-р Дюла Ориент (1869—1940)

Выдающимся и вдохновенным деятелем фармацевтических и медицинских наук был профессор д-р Дюла Ориент, кого авторы вспоминают по случаю столетия со дня его рождения. Сообщение описывает жизненный путь профессора Ориент, дает общую картину о его научной и учебной деятельности. Вся свою жизнь он безустанным боролся за продвижение науки. Он с особой любовью занимался и исследованиями в области истории фармации, его историко-фармацевтическая коллек-

дня стала основой Музея Фармации в городе Коложвар. Этот и поныне действующий музей, далее его опубликованные книги и ок. 100 статей хорошо отражают успешную деятельность профессора Ориент.

Dr. K. Zalai and T. Orient: *Gyula Orient, in memoriam of the centenary of his birth.*

Prof. Dr. Gyula Orient who had been an excellent and devoted worker of both the medical and pharmaceutical

sciences, left a valuable professional legacy mainly in his private collection of historical documents and souvenirs on which the Pharmaceutical Museum of Kolozsvár (Transsylvania, belonging then to Hungary, now to Rumania) was grounded. In addition to this institution which exists also at present, professional books and some 100 other publications have been Professor Orient's contribution reviewed on the occasion of the centenary of his birth

Semmelweis Orvostudományi Egyetem Gyógyszertára Budapest IX., Hőgyes E. u. 7. és Fővárosi Tanács Gyógyszertári Központja 303-as gyógyszertára, Budapest

Érkezett: 1970 IV. 30.

Gyógyszerészet 14 295—296 1970.

EMLEKEZÉS FÖRDŐS LAJOS GYÓGYSZERÉSZRE

LÓRÁND NÁNDOR

„...ha a gyógyszerészi kar nem lesz saját sorának őre, azzal ugyan más törődni nem fog, ...”

A Magyar Gyógyszerészeti Társaság 1968. évi közgyűlésén dr. Végh Antal professzor idézte ezt a mondatot Katona Zsigmond egykori kecskeméti gyógyszerésznek közel száz év előtt elhangzott egyik beszédéből. Ez a régi megállapítás még ma is érvényes és nemcsak jövőnk irányítására vagy jelenünk helyesebb megítélésére, hanem a múltunkkal való törődésre is vonatkozik. A gyógyszerészet múltjával, fejlődésével, történetével foglalkozni ugyanis nem hiábavaló, öncélú befelé fordulás, hanem aktív tevékenység, pozitív erőforrás, melyből merítve eligazítást kaphatunk fejlődésünk irányára a múlt tapasztalatai és eredményei alapján.

Ezeknek a gondolatoknak jegyében figyeltem fel régiséggyűjteményünk iratai között Fördös Lajos kecskeméti gyógyszerész hagyatékából gyűjteményünkbe került levelekre és iratokra. Ezek alapján, belőlük idézve szeretném röviden ismertetni egy jeles kartársunk életének, munkásságának, találmányainak összefoglalását, annak ellenére, hogy nem kimondottan a régmúlt időkbe vezet megemlékezésem, hiszen Fördös Lajos 1893-ban született Kecskeméten, gyógyszerészi oklevelét 1920-ban szerezte meg. Saját patika felállítására 1928-ban kapta meg a jogot. A világháború alatt azonban gyógyszertára telitalálatot kapott és teljesen elpusztult. A romok közül kiásott bútorok egy részével és a még felhasználható felszereléssel és anyaggal 1945 tavaszán azonban már újra üzembe helyezte Vörösmarty utcai lakásának egyik lakószobájából átalakított szükségpatikáját, melynek működését az akkori nagymértékű gyógyszerhiány is indokolta. A Népjóléti Minisztériumtól Gyenes István gyógyszerésszel együtt megbízást kapott 1945 januárjában a Kecskemét város területén elhagyott gyógyszertárak és azok anyagának hatósági felleltározására.

A háború zűrzavarának elcsendesedése után 1946 novemberében egy darálóüzem helyiségét kapta meg a város szélén gyógyszertár felállítására. Ebben a még mindig csak kényszermegoldásként használható helyiségben működött azután

1948. július 31-én bekövetkezett váratlan haláláig. Fördös Lajos nemcsak városának megbecsült polgára, hanem az egész gyógyszerész társadalomnak is ismert személyisége volt. Vezetőségi tagja volt az *Okleveles Gyógyszerészek Országos Egyesületének*, és alelnöke a *Magyar Gyógyszerész Egylet Pest Vármegye déli kerületének*. Tagja volt továbbá a *Feltalálók Eszperantó Világuniójának*, valamint a *Magyar Feltalálók Országos Szövetségének* is, ahol munkásságának elismeréseként két találmányát aranydiplomával tüntették ki. Mindkét oklevelet gyűjteményünkben őrizzük. A találmányokról azonban még érdemes néhány szóban megemlékezni.

Az egyik napilapban vastag betűs cím alatt jelent meg a következő cikk.

„Egy kecskeméti gyógyszerész új orvosságával gyógyították a cukorbetegséget.

A világháborúban álló országokban a gyógyszerek előállításához szükséges anyagok hiánya miatt tudvalevően zárolták az Insulin készletet, ami által a cukorbeteg helyzetet igen komollyá vált. Éppen ezért megváltásként lehet üdvözölni azt az új gyógyszert, amelyet Fördös Lajos kecskeméti gyógyszerész talált fel és amelylyel már gyógyították is az Új Szent János kórház 52 cukorbetegét. A gyógyszerész találmányáról ezeket mondta munkatársunknak: a szerem 12 évi kísérlet eredménye. Nem injekció, hanem a hivatalosan is engedélyezett gyógyszerekből készített folyadék, mely cseppek alakjában, vízben feloldva kerülhet a beteg szervezetébe. Már több olyan beteg volt, akinek a 360 milligramm vércukrát a szerem két hét alatt levette a normális 160 mg-ra és azt állandóan lent is tartotta.

Az új gyógyszert először a Korányi szanatóriumban próbálták ki, majd a szegedi klinikán Purjesz professzor folytatott vele kísérleteket. Közben az Új Szent János kórház belosztályán is kipróbálták. Az Insulin zárolásakor ez a kórház felkérte Fördös Lajost, hogy az első kísérletek kitűnő eredményeként bevezetett vércukor csökkentő orvosságából az osztály cukorbetegjei részére küldjön továbbra is megfelelő mennyiséget. 1941 szeptember óta Fördös Lajos teljesen ingyen küldi orvosságát a kórház betegeinek, akiknek állapotában az orvosság őrvendetes javulást váltott ki. Ezt a Korányi szanatórium is megerősíti a Magyar Feltalálók Szövetségének a vércukor csökkentő szeréről kiadott véleményében, mely szerint a szer hatásaként minden betegnél a vércukor feltűnő csökkenése volt kimutatható. A klinikai és kórházi vélemények hírtokában Magyarországon akarja forgalomba hozni készítményét a feltaláló, akinek már egy dél-amerikai bankérdekeltség fényes ajánlatot tett.